

générale à la langue française at aux langues de France (Generalna delegacija za francoski jezik in jezike Francije) s francoskega ministrstva za kulturo je predstavila proces bogatenja besedišča francoskega jezika, pri katerem sodelujejo številne ugledne francoske inštitucije. Še posebno na področju znanosti, ekonomije, tehnike in prava vdirajo v francoščino strokovni termini iz angleščine, zato primanjkuje strokovnega besedišča v francoščini. S procesom bogatenja besedišča skušajo ustaviti vdor terminov iz angleščine s tem, da na novo sestavljajo in predlagajo terminološke rešitve v francoščini in v boju proti angleščini kot *lingui franci* ohranjajo večjezičnost. **Anne-Marie Gendron** iz *Sektion Terminologie der Schweizerischen Bundeskanzlei* (Terminološka sekcija predsedstva zvezne vlade v Švici) je v imenu **Madeleine Aviolat** spregovorila o jezikovnem načrtovanju v Švici, kjer se srečujejo s prevajanjem zakonodaje v vse uradne državne jezike in tudi v angleščino. Predstavila je petjezični glosar Termdat, ki zajema pravno ter-

minologijo z različnih področij. **Marko Stabej** z Univerze v Ljubljani je spregovoril o današnji in pretekli jezikovni politiki v Sloveniji. Kronološko je predstavil položaj slovenskega jezika skozi različna zgodovinska obdobja, torej njegovo pot od manjšinskega neuradnega jezika v monarhiji in njegovega kasnejšega statusa v federalni Jugoslaviji vse do današnjega položaja, ki ga ima kot eden od 22 uradnih jezikov Evropske unije.

Evropska akademija (EURAC) v Bolzanu vsakoletno prireja mnoge seminarje, konference in delavnice s področja jezikoslovja in računalniškega jezikoslovja, vendar je bil ta seminar prvi dogodek na temo normiranja, usklajevanja in načrtovanja v jeziku.

Helena Dobrila
Bolzano/Bozen
Evropska akademija (EURAC)
Institute for Specialised Communication and Multilingualism (Inštitut za specializirano komunikacijo in večjezičnost)
helenadobrila@yahoo.com

7. mednarodna poletna šola in simpozij o humorju in smehu, Aberdeen, 9.–14. julij 2007

Letošnje sedmo interdisciplinarno srečanje znanstvenikov in raziskovalcev, ki se ukvarjajo s preučevanjem humorja in smeha, je pod okriljem Mednarodne zveze za preučevanje humorja (*International Society for Humour Studies*, ISHS) in pokroviteljstvom podjetja Hakkia Inc. gostila univerza škotskega obmorskega mesta Aberdeen. Organizacijo je prevzel **Graeme Ritchie** z Oddelka za računalniške vede Univerze v Aberdeenu, vodja predavanj in delavnic pa je bil **Willibald Ruch** z Univerze v Zürichu. V slabem tednu celodnevni pre-

davanj in delavnic je bila problematika humorja obravnavana s sociološkega, antropološkega, psihološkega in jezikoslovnega vidika, podprta pa je bila s primeri šal v angleškem jeziku.

S sociološkega vidika so humor na predavanjih predstavili **Christie Davies** (Univerza v Readingu), **Giselinde Kuipers** (Univerza v Amsterdamu) in **Sharon Lockyer** (Brunelova univerza v Londonu). Christie Davies se je v prvem predavanju posvetil sovjetskim političnim šalam in jih razlagal v kontekstu tedanjih

družbenih razmer. Predstavil jih je kot obliko komunikacije, družbenega povezovanja in prilagajanja na takraten represivni družbeni sistem. V drugem predavanju se je s sociološkega vidika ukvarjal z vojnim humorjem in možnim vplivom vojnih šal na takratno družbeno dogajanje, pri čemer je zagovarjal stališče, da humor v vojnih časih ni predstavljal posebne družbene strategije, ki bi imela točno določen namen in bi lahko nosila družbene posledice. Tretje predavanje pa je posvetil agresiji v humorju v povezavi z družbeno močjo, pri čemer se je posebej osredotočil na humor v povezavi z rasizmom, etničnimi skupinami ter istospolno usmerjenimi. Giselinde Kuipers je prvo predavanje posvetila predstavitvi humorja v kontekstu različnih teorij, pri čemer se je posebej osredotočila na tri »klasične« teorije humorja, in sicer teorijo superiornosti (*superiority theory*), po kateri naj bi vsaka družba imela neko družbeno skupino, ki je povod za nastanek šal, kar je povezano z različno družbeno močjo; teorijo razbremenitve (*release theory*) v povezavi z družbeno napetostjo, ki se zrcali v človeku kot posledica družbenih norm; in teorijo nezdržljivosti (*incongruity theory*), ki se osredotoča na izreke kot kombinacije elementov, ki se ne ujemajo, ter pri tem upošteva kognitivna spoznanja o nasprotnih skriptih in zalogah védenja pri posamezniku, ki so bili opredeljeni v okviru splošne teorije verbalnega humorja (*General Theory of Verbal Humor*, GTVH), in eksperimente Ervinga Goffmana o uporabi humorja pri posameznikih. Omenjene teorije, ki so bile primarno zasnovane na kognitivnih spoznanjih, je torej povezala z družbenimi dejavniki. Tema drugega predavanja so bile družbene razlike v smislu za humor in načini njihovega preučevanja. Opozorila je, da na smisel za humor vpliva kultura in družbeno okolje, iz katerih prihaja po-

sameznik. Predstavila je faktorsko analizo, s pomočjo katere skušajo ugotoviti, kako ljudje uporabljajo humor v vsakdanjem življenju in zakaj so jim nekatere šale bolj všeč kot druge. V tretjem predavanju pa se je posvetila »kulturni industriji humorja«, in sicer načinom izražanja in prevzemanja humorja, ki se kaže v množičnih medijih. Humor je predstavila kot nekaj, kar je narejeno za prodajo, pri čemer je opozorila, da lahko velikokrat »ovire« predstavljajo kulturne razlike, stopnja moralnosti in prevodi. Sharon Lockyer pa se je v prvem predavanju posvetila analizi britanskih televizijskih komedij, pri čemer je posebno pozornost namenila stereotipom, ki se kažejo v ženskih in moških likih, ter rasizmu in poudarila pomembnost preučevanja televizijskih komedij v kontekstu produkcije in konzumacije. V drugem predavanju se je posvetila družbenim mejam humorja v povezavi z Boratom, Berlusconiem in oddajo *Brass Eye*.

V petih predavanjih **Elliotta Oringa** (Državna univerza v Kaliforniji, Los Angeles) je bil humor predstavljen z antropološko-filozofskega vidika. V prvem predavanju je opredelil antropologijo v razmerju do folklorne, pri čemer je poudaril, da je antropologija bolj produkt kolonializma, pri čemer je središče njenega preučevanja kultura, folklor pa je predvsem produkt nacionalizma, v središču njenega raziskovanja pa je tradicija. V tem okviru je predstavil, kako sta se obe disciplini začeli ukvarjati s humorjem, in sicer je antropologija na začetku humor preučevala z vidika družbene organiziranosti, folkloristika pa se je na začetku s humorjem ukvarjala v kontekstu verskega rituala. Kasneje je obe disciplini združil poskus razlage nastanka šal. V drugem predavanju se je posvetil analizi šal v kulturnem kontekstu, pri

čemer je t. i. nezdružljivosti (*incongruities*), ki naj bi bile večinoma vsebovane v zadnji vrstici šale, razlagal predvsem s pomočjo človekovih izkušenj v svetu, v katerem živi, kulturnih védenj, ki jih sprožijo določene šale, in človekovih osebnostnih značilnosti. Posebej se je posvetil tudi didaktičnosti šal, pri čemer se je opiral na spoznanja splošne teorije verbalnega humorja (GTVH) in Freudovo psihoanalizo. V tretjem predavanju je humor obravnaval kot komunikacijo. V okviru zgodovinske predstavitve šal se je osredotočil predvsem na Freudove šale in njihovo razmerje do sanj, pri čemer je poudaril, da humorja ne ustvarja sama misel, ampak način, kako se misel udejanja. Poudaril je, da šal v osnovi ni mogoče izpeljati iz neke ideje, ampak vedno deluje v kontekstu. Predstavil je štiri načine udejanjanja šal, in sicer je opozoril na izmenično, dekontekstualizirano pripovedovanje šal, na šale kot asociacije na določen družbeni kontekst, šale kot komentiranje določene družbene situacije in šale kot rezultat določene družbene situacije. Četrto predavanje je posvetil humorju v glasbi v povezavi s kulturnimi značilnostmi, pri čemer je posebno pozornost namenil židovskim pesmim. V petem predavanju pa se je posvetil estetski vrednosti šal v povezavi z umetnostjo, opozoril je na t. i. označevalce, ki sprejemnika vpletejo v šalo, ter ob posameznih primerih šal razmišljal predvsem o vrednotenju šale.

S psihološkega vidika sta humor predstavila v Švici delujoča psihologa **Andrea Samson** (Univerza v Fribourgu) in **Willibald Ruch** (Univerza v Zürichu). Andrea Samson je v prvem predavanju predstavila teorijo mišljenja (*theory of mind*, TOM), s pomočjo katere je mogoče preko pričakovanj, skriptov, zaznave in razrešitve nezdružljivosti (*incongruities*)

razlagati kognitivno procesiranje humorja. Posebej se je osredotočila na proces življenja, ki naj bi se razvil pri otrocih, starih od 4 do 5 let, in predstavila rezultate eksperimenta, s pomočjo katerega je skušala ugotoviti, ali tisti, ki imajo večjo sposobnost življenja (*empathizers*), drugače procesirajo humor kot tisti, ki imajo bolj razvito sistemsko, analitično mišljenje (*systemizers*). Na primerih slikovnega humorja se je pokazalo, da, kar se tiče razumljivosti, časa prepoznavanja in smešnosti primerov slikovnega humorja, ni večjih razlik med sodelujočimi v raziskavi, ki imajo večjo oz. manjšo sposobnost življenja. Razlike so se pokazale le v načinih razlaganja slikovnega humorja, pri čemer so tisti z večjo sposobnostjo življenja slikovni humor pogosteje razlagali emocionalno. Predavateljica je test dojemanja slikovnega humorja izvedla tudi na pacientih z aspergerjevim sindromom, za katere naj bi veljalo, da nimajo smisla za humor. Rezultati so pokazali, da tovrstni pacienti, kar se tiče razumljivosti, časa prepoznavanja in smešnosti, slikovni humor dojemajo popolnoma enako kot ostali ljudje, razlika je le v tem, da ne morejo izraziti svojih emocij pri doživljanju humorja. V drugem predavanju se je posvetila nevrofiziološkemu in nevroatomskemu preučevanju humorja s pomočjo magnetne resonance, na osnovi katere je mogoče prikazati, kateri del možganov sodeluje pri procesiranju humorja. Pokazalo se je, da naj bi bila pri procesiranju humorja vpletena leva možganska polovica, pri čemer različne vrste humorja ne spodbudijo različnih možganskih aktivnosti, ampak te ostanejo enake. Willibald Ruch se je v prvem predavanju posvetil načinom in instrumentom za psihološko merjenje oz. psihometrijo v povezavi s preučevanjem humorja. Na primerih je pregledno predstavil različne oblike preučevanja hu-

morja glede na vidik humorja, ki je predmet raziskave, in sicer se je osredotočil predvsem na različne lestvice, ki so prirejene za posameznika in se izvajajo v obliki vprašalnikov, študij, inventarjev in dnevniškega zapisa, meritve, prirejene za informante, ki se izvajajo v obliki ocenjevanja, poročil, in sociometrične meritve, ki so namenjene skupinam, ter teste, pri katerih so lahko vprašanja sestavljena po principu prav-narobe ali pa so odprta, pri čemer naj bi bili testi vedno povezani s kreativnostjo. Opozoril je tudi na tri ocenjevalne kriterije, ki naj bi jim ustrezal vsak test, in sicer so to objektivnost, zanesljivost in veljavnost. V drugem predavanju je predstavil t. i. pozitivno psihologijo (*positive psychology*), ki je pomenila obrat od prevladujoče paradigme preučevanja negativnih čustev k preučevanju pozitivnih čustev in vrednot. Predstavil je lestvico pozitivnih vrednot in se nato natančneje posvetil humorju kot eni od pozitivnih vrednot. Predstavil je rezultate eksperimenta o vrednotah, ki vplivajo na posameznikovo zadovoljnost z življenjem, uživanje življenja, vpletenost v dogodke in dojetanje smisla življenja. Humor se je v Švici izkazal kot vrednota, ki je v največji meri povezana z uživanjem življenja, v večji meri vpliva tudi na to, v kolikšni meri je posameznik zadovoljen z življenjem, manjši vpliv pa ima na posameznikovo vpletenost v dogodke in njegovo dojetanje smisla življenja. V tretjem predavanju se je posvetil razlikam med humorjem in smehom, smislu za humor in posameznikovemu dojetanju humorja. Predstavil je genet-ske raziskave človekovega obnašanja in se v okviru tega osredotočil na vprašanje, ali je smisel za humor posledica dednosti ali okolja, v katerem posameznik živi. Na podlagi rezultatov testov je ugotovil, da je smisel za humor odvisen od dednosti in okolja, pri čemer

se elementi dednosti nanašajo predvsem na vsebino humorja in verjetno delno tudi na smešnost šale, ki jo posameznik na kognitivni ravni dojame na osnovi prepoznavanja in razrešitve neskladij v šali, elementi okolja pa se nanašajo predvsem na smešnost nesmiselnih struktur, na preference, povezane s strukturo in vsebino šale, ter na strukturo humorja v povezavi s spolnostjo.

Organizator poletne šole, **Graeme Ritchie** (Univerza v Aberdeenu), je svoj sklop predavanj začel z uvodnim, kratkim zgodovinskim pregledom raziskovanja humorja, nato pa se je osredotočil na interdisciplinarnost in multidisciplinarnost sodobnih raziskav humorja. Predstavil je trenutno stanje raziskav humorja, glavne cilje, probleme in načine dela raziskovalcev humorja, nekaj še neraziskanih področij humorja in orisal glavna spoznanja družbene, psihoanalitične in kognitivne teorije humorja. V drugem predavanju je udeležence podrobneje seznanil s teoretičnimi pristopi in metodologijo preučevanja humorja, in sicer tako z zgodovinskorazvojnega vidika kot z vidika sodobnih metodoloških pristopov, ki temeljijo na uporabi korpusa.

Z jezikoslovnega vidika sta humor predstavila **Christian Hempelmann** (Hakia Inc.) in **Graeme Ritchie**. Christian Hempelmann se je v prvem predavanju osredotočil na vprašanje, če elementi nezdružljivosti (*incongruity*), ki jih je mogoče opaziti v šalah, resnično razrešijo oz. vplivajo na humornost besedila. Predstavil je teorijo nezdružljivosti (*incongruity theory*) kot kognitivno teorijo, ki razlaga šale na podlagi predpostavljenih običajnih skriptov v možganih. Zaradi dejstva, da je humor lastnost besedila, v katerem prihaja do stalnega prekrivanja semantičnih značilnosti besedila, zaradi

česar je povezan tudi s posameznikovimi miselnimi procesi, so jo v največji meri uporabili prav na področju jezikoslovnega preučevanja šal, in sicer v povezavi s semantičnimi in pragmatičnimi teorijami. Na primerih je predstavil načine preučevanja šal z upoštevanjem spoznanj teorije nezdružljivosti, različne ravni in vrste nezdružljivosti v povezavi s posameznikovimi kognitivnimi procesi in predavanje zaključil z ugotovitvijo, da nezdružljivost ni ne del besedila ne del kognitivnih procesov, ampak se pojavi kot posledica kombinacije jezikovnih značilnosti besedila in kognitivnih procesov in je razvidna v pomenu besedila kot celote. V drugem predavanju se je posvetil besednim igram. Na posameznih primerih je predstavil angleške šale z vidika homonimije, polisemije in homofonije v povezavi s heterofonijo. Osredotočil se je predvsem na humorne (*puns*) in nehumorne besedne igre (*word-play*) v šalah ter popolne in nepopolne humorne besedne igre, ki jih je razlagal v povezavi s pomenom šale kot celote, pri čemer je upošteval spoznanja splošne teorije verbalnega humorja (GTVH), in svoja spoznanja gradil na osnovi nasprotnih skriptov in psevdologičnih mehanizmov, ki povzročajo prekrivanje skriptov (na primeru besednih iger je to zvočna identičnost ali zvočna podobnost). Tretje predavanje na temo slikovnega humorja je izvedel skupaj z Andreo Samson. Ugotovila sta, da slikovne šale niso samo narisane šale, ampak se od govorjenih in zapisanih šal razlikujejo v estetskih, formalnih in kognitivnih vidikih. Predstavila sta različne načine pojavljanja vizualnih besednih iger in rezultate raziskav na temo smešnosti slikovnega humorja, estetske vrednosti slikovnega humorja, oblikovnih značilnosti slikovnega humorja in kognitivnih vidikov slikovnega humorja, ki so potrdili dej-

stvo, da je pri tovrstni obliki humorja slika bolj pomembna kot besedilo in da je v slikah skritih veliko več skriptov kot v besedilu. Graeme Ritchie je v svojem zadnjem predavanju predstavil prvo verzijo računalniškega programa JAPE, ki ustvarja besedne igre in je narejen z namenom, da bi lahko otroci s kompleksnimi komunikacijskimi potrebami, ki se v življenju redko srečajo s humorjem, preko računalniškega ustvarjanja šal na osnovi besednih iger izboljšali svoje jezikovne in komunikacijske zmožnosti. Predstavil je postopek gradnje tovrstnega programa, rezultate vrednotenja programa in opozoril na nekatere pomanjkljivosti, ki se kažejo predvsem v počasnosti programa, zahtevnosti uporabe in kvaliteti šal, ki jih nameravajo v prihodnosti še izboljšati.

Poletna šola je obsegala tudi tri delavnice, ki so se podrobneje posvečale etničnim in jezikoslovnim vidikom humorja ter vlogi humorja na delovnem mestu. Delavnico o etničnih vidikih humorja sta izvedla **Christie Davies** in **Giselinde Kuipers**, analiziranjū humornih besedil z jezikoslovnega vidika se je v delavnici posvetil **Christian Hempelmann**, delavnico o uporabi in učinkih humorja na delovnem mestu pa je izvedla **Eva Ullman** (Nemški inštitut za preučevanje humorja). Christie Davies in Giselinde Kuipers sta v delavnici predstavila razloge za stereotipe o neumnih in pretirano varčnih narodih, o katerih v posameznih državah nastajajo šale, in na primerih prikazala, kateri narodi oz. prebivalci v posameznih državah veljajo za neumne in kateri za pretirano varčne. Christian Hempelmann se je v delavnici podrobneje posvetil predstavitvi splošne teorije verbalnega humorja (GTVH), v okviru katere humor preučujejo na ravni izbire jezikovnih sredstev, načina pripovedovanja šale, teme šale, situacijskega konteksta

šale, nasprotnih skriptov in prekrivanja skriptov, in na primerih prikazal tovrstno »celostno« analizo šale. Eva Ullman pa je delavnico posvetila trem vprašanjem, in sicer, kako deluje t. i. praktični humor, ki je povezan s posameznikovim delovnim okoljem, kako deluje humor v resnih situacijah in kakšna je vloga posameznikovega smisla za humor. Prikazala je, da lahko vse predstavljene oblike humorja izboljšajo posameznikovo počutje in zdravstveno stanje.

V okviru poletne šole je potekal tudi simpozij, ki je bil namenjen udeležencem poletne šole. Ti so lahko na lastno željo predstavili svoje raziskovalno delo na področju humorja. V kratki diskusiji po vsaki predstavitvi so predavatelji in ostalo občinstvo komentirali predstavljene probleme in vsakemu govorniku dali kakšen nasvet v zvezi z nadaljnjim raziskovanjem.

Poletna šola je udeležencem predstavljala možnost sistematičnega seznanjanja z interdisciplinarnostjo preučevanja humorja in možnost pridobivanja novih znanj, povezanih s sodobnimi raziskovalnimi smernicami na tem področju, predavateljem pa je predstavljala svojevrsten odprt forum za debato oz. pridobivanje povratnih informacij s strani strokovnjakov z drugih področij, ki se tudi ukvarjajo s preučevanjem humorja, ter omogočala prikaz posameznih specifičnih problemov kot predmeta prihodnjih raziskav. Naslednjo poletno šolo humorja bo gostilo romunsko mesto Galati.

Urška Jarnovič
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
urska.jarnovic@ff.uni-lj.si